

Володимир Литвин

Студент, Національний університет
«Києво-Могилянська академія» (Київ),
Україна, litvin.190902@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4198-0768>

ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ ЛОКАЛЬНОГО БОЮ. БІЙ ЗА ЗАМОК ІТТЕР: СПРОБА ІСТОРИЧНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ

Анотація. У статті досліджуються наслідки бою за замок Іттер (травень 1945), що мали прямий вплив на локальний перебіг бойових дій на території Австрії та, певною мірою, повпливали на повоєнний устрій Європи. **Мета дослідження.** Прослідкувати вплив наслідків бою за замок Іттер, під час якого американські та німецькі військові об'єдналися заради порятунку VIP-в'язнів, що утримувалися нацистами у замку, на локальний театр бойових дій — територію Австрії та на роль колишніх в'язнів замку в устрої повоєнної Європи. **Методи дослідження.** Метод соціальної сітки дозволив дослідити основні віхи біографії учасників бою за замок Іттер; історико-антропологічний підхід сприяв кращому та більш виваженому розумінню впливу особистісних чинників на рішення головних героїв дослідження; ретроспективний метод допоміг встановити причинно-наслідкові зв'язки між діями учасників бою за Іттер та їх наслідками в майбутньому. **Наукова новизна.** Автор статті намагається сконцентруватися не суто на перебігу, без перебільшень, унікального бою за замок Іттер, а на його прямих та опосередкованих наслідках. Вперше в українській та зарубіжній історіографії робиться спроба зміни історичної візії цього бою не як суто локальної події, що мала місце в Північному Тіролі на завершальному етапі Другої світової війни, а бою, наслідки якого були значно глобальнішими, ніж це було прийнято вважати дотепер. **Висновки.** Усталений погляд на бій за замок Іттер потребує тотальної ревізії, адже його наслідки, з точки зору історичної ретроспективи не можна вважати суто локальними. Завдяки успішному перебігу спільної німецько-американської військової операції було збережено важливі мости через гірську річку Інн, забезпечено швидке просування підрозділів 36-ї піхотної та 12-ї бронетанкової дивізії армії США вглиб Австрії, нівельовано військову загрозу з боку окремих підрозділів 17-ї панцер-гренадерської дивізії СС «Гьотц фон Берліхінген», а також врятовано визначних французьких політичних діячів, які після свого повернення до Франції, впливали не тільки на устрій своєї Батьківщини, але й брали участь в формуванні політичного курсу повоєнної Європи. Таким чином, абсолютно локальний, на перший погляд, бій, що відбувся в Австрійських Альпах в травні 1945 року мав вплив не тільки на повоєнний устрій Франції, але й, певною мірою, Європи.

Ключові слова: замок *Іттер*, *VIP-в'язні*, *Австрія*, *Рух Опору*, *завершальний етап війни в Європі*, *Леон Жуо*, *Поль Рейно*.

Бій за замок Іттер, що стався у травні 1945 року, є одним з двох офіційно підтверджених випадків, коли американські та німецькі військові вели бойові дії на одному боці¹. У ході цього бою об'єднаний німецько-американський загін під командуванням капітана Джона Лі, майора Йозефа Гангля та гауптштурмфюрера СС Зигфріда Шредера захистив VIP-в'язнів замку Іттер від військовослужбовців 17-ї панцер-гренадерської дивізії СС «Гьотц фон Берліхінген», що мали на меті вбити в'язнів замку.

Станом на травень 1945 року у замку Іттер знаходилися французькі високопоставлені в'язні, серед яких: экс-прем'єр-міністри Франції Едуард Даладье та Поль Рейно (зі своєю секретаркою Крістіною Мабайр); головнокомандувачі французької армії Максим Вейган (з дружиною Жозефіною) та Моріс Гамелен; очільники правих та лівих партії Франсуа де Ля Рок та Леон Жуо (зі своєю секретаркою Августою Бруклен); співробітник французької розвідки та підприємець Мішель Клемансо; зірка тенісу Жан Боротра (більш відомий загалу за своїм прізвиськом «стрибучий баск»²); сестра Шарля де Голля Агнес Кайо зі своїм чоловіком Альфредом; дітяк французького Руху Опору в Тунісі Марсель Гранджер³.

Для кращого розуміння того, що власне відбулося в замку Іттер, доцільно буде почати з невеликого історичного екскурсу. 4 травня 1945 року німецький комендант замку Себастьян Віммер разом з охороною з числа військовослужбовців СС дезертирували та полишили напризволяще VIP-в'язнів. Теоретично, французи отримали свободу, однак у лісах, прилеглих до замку, перебували залишки 17-ї панцергренадерської дивізії СС «Гьотц фон Берліхінген», які мали наказ знищити в'язнів⁴. Тож, фактично, про жодну справжню свободу йтися не могло — в'язні перебували на території ворожої держави та були оточеними військами армії супротивника. Завдяки майору Йозефу Ганглю, який станом на квітень 1945

¹ Іншим випадком прийнято вважати операцію «Ковбой», в ході якої німецько-американський підрозділ протистояв загонам СС та Червоної армії. Див. *Felton M. Ghost Riders: When US and German Soldiers Fought Together to Save the World's Most Beautiful Horses in the Last Days of World War II*. New York: Da Capo Press.

² *Smyth J. Jean Borotra: The Bounding Basque*. Paul, 1974.

³ Крім «особливо важливих в'язнів», у замку також перебували Андреас Кробот та Звонимир Кукович, а також кілька жінок з концентраційного табору Равенсбрюк, що виконували господарчу роботу у замку.

⁴ *Reynaud P. In the thick of the fight*. New York: Simon and Schuster, 1955. P. 655.

року мав зв'язки з австрійським Рухом Опору⁵, захист в'язнів мали взяти на себе солдати його підрозділу (які також поділяли антинацистські погляди свого командира) та бійці австрійського Руху Опору. Дізнавшись про те, що американські війська вже зайняли місто Куфштайн, що знаходилося на відстані 23 кілометрів від Іттера, майор Гангль вирішив піти з ними на контакт і заручитися підтримкою для захисту в'язнів замку. Капітан американської армії Джон Лі погодився допомогти німецькому майору, хоч той і носив мундир ворожої армії. Пізніше, до об'єднаного загону приєднався гауптштурмфюрер СС Зигфрід Шредер, який мешкав у містечку Іттер та встиг познайомитися з VIP-в'язнями особисто, під час своїх візитів до замку.

Саме завдяки хитросплетінням вищезгаданих подій, було сформовано феноменальний німецько-американський альянс задля захисту французьких VIP-в'язнів. Упродовж 4-5 травня в ході оборони замку від, як мінімум, ста військовослужбовців СС, об'єднаний загін, виявив неабияку мужність, хоробрість та стійкість. Особливим героїзмом відзначився майор Гангль, який пожертвував власним життям, намагаючись захистити Поля Рейно від кулі німецького снайпера. У підсумку, об'єднаному загону вдалося протриматися достатньо довго для того, щоб дочекатися підкріплення у вигляді передових загонів 142-го полку 36-ї піхотної дивізії.

Водночас, незважаючи на всю унікальність цього бою, ґрунтовних досліджень з цієї проблематики нараховується вкрай мало. В більшості своїй, вже існуючі наукові праці та розвідки трактують цей бій виключно, як локальне явище, випускаючи з поля зору його далекосяжні наслідки, які, можуть бути не помітними під час поверхневого аналізу результатів бою. Серед всіх досліджень варто виділити працю Стівена Хардінга «Останній бій»⁶, яка надає найбільш вичерпну інформацію не тільки про основний перебіг бою, але й історію замку Іттер та біографії його в'язнів.

Спільна праця членів військового-історичного об'єднання Людвігсбургу⁷, вступне слово до якої написав син Йозефа Гангля, доктор Норберт Гангль, висвітлює не тільки перебіг самого бою з точки зору перспективи німецької частини об'єднаного загону захисників замку, але й дозволяє

⁵ Major Josef «Sepp» Gangl — Ein Ludwigsburger Soldat im Widerstand, (Militär-geschichtliche Gesellschaft Ludwigsburg (MGLB) e.V., Garnisonmuseum Ludwigsburg, 2020). P. 266.

⁶ Ця праця стала одним з найкращих бестселерів на американському книжковому ринку. Див. Harding S. The Last Battle: When U.S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe. Boston: Da Capo Press, 2013.

⁷ Major Josef «Sepp» Gangl — Ein Ludwigsburger Soldat im Widerstand, (Militär-geschichtliche Gesellschaft Ludwigsburg (MGLB) e.V., Garnisonmuseum Ludwigsburg, 2020).

краще дослідити особистісний чинник майора Гангля, а також передумови участі загону майора в «операції Іттер»⁸.

Групове дослідження здійснене «Charles Rivers Editors»⁹ проявляє увагу до деталей бою, однак має невеликий обсяг та відрізняється дещо позитивістськими твердженнями щодо повоєнної ролі звільнених VIP-в'язнів замку, що, однак не заперечує факту певної наукової новизни цієї праці.

Наостанок варто згадати дослідження, наукова сфокусованість яких напряму не стосується бою за замок Іттер, однак дозволяє з'ясувати до-точні до нього окремі аспекти. Так, праця Ганса-Гюнтера Ріхарді¹⁰ стосується високопоставлених в'язнів Третього Райху, які утримувалися в Австрійському Тіролі й дозволяє поглянути на Іттер, як на складову частину цілої системи в'язниць для VIP-в'язнів.

Дев'ятитомний довідник авторства Джона Мура¹¹, присвячений офіцерам зв'язку у структурі СС, дозволяє краще зрозуміти особистісний чинник одного з учасників бою — гауптштурмфюрера СС Зигфріда Шредера.

Інші ж дослідження та статті, які можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет є або відвертим плагіатом, або простою компіляцією вже опублікованих раніше текстів¹².

Таким чином, можна сміливо зауважити той факт, що обсяг доступної літератури та джерел щодо бою за замок Іттер є доволі обмеженим. Значною мірою, це можна пов'язати з тим, що серед західних істориків в більшості своїй побутує думка про те, що цей, на перший погляд, локальний епізод вже повністю досліджений в праці Стівена Хардінга, яку прийнято вважати еталонною. Однак той факт, що дослідження бою за Іттер продовжують з'являтися у 2022 та 2023 роках, може нівелювати вищезгадане твердження та наочно продемонструвати перспективи здійснення подальших наукових розвідок та ґрунтовних досліджень.

⁸ У своїх записках один з членів загону майора Гангля Еріх Блехсшмідт, зазначає, що вони називали бій за Іттер саме так. Див. Ibid, p. 267, 271.

⁹ *Charles Rivers Editors*. The Battle of Castle Itter: The History of World War II's Strangest Skirmish, 2021.

¹⁰ *Richard H-G*. SS-Geiseln in der Alpenfestung. Die Verschleppung prominenter KZ-Häftlinge aus Deutschland nach Südtirol. Bozen: Edition Raetia, 2015.

¹¹ *Moor J*. Signals officer of the Waffen-SS. Portland: J. P. Moore Publishing, 1995.

¹² Вже після закінчення написання статті автор дізнався про те, що 19 січня 2023 року вийшла нова книга про бій за замок Іттер. Її ще немає в онлайн бібліотеках, тому про її якість нічого сказати не можна. Див.: *Sandler L*. The Incredible Battle of Castle Itter! Independently published, 2023.

Метою цієї статті є концентрація на створенні нової візії бою за Іттер та в умовному його переміщенні з площини локального у вимір глобального. Іншими словами, замість того, щоб зосередитися на, беззаперечно цікавих для дослідника, «білих плямах» передумов та перебігу бою за Іттер¹³, автор спробує виокремити та проаналізувати наслідки цього бою, які вплинули не тільки на перебіг бойових дій в Австрії, але й, певною мірою, опосередковано повпливали на устрій повоєнної Європи.

Почати варто з найбільш непомітних, під час поверхневого аналізу, **воєнних** наслідків бою за замок Іттер.

Першим з них можна вважати провокацію **просування підрозділів** 12-ї бронетанкової та 36-ї піхотної дивізії армії США **вглиб Австрії**. Якби не ситуативний союз майора Гангля та капітана Лі, то підрозділи цих дивізій продовжували б рух з повільною швидкістю або взагалі б припинили його через звістку про самогубство Гітлера, що сталося 30 квітня 1945 року¹⁴ та загальну думку про те, що війна вже майже добігла свого кінця. Зокрема, саме таку думку поділяли солдати роти Б 23-го бронетанкового батальйону, що знаходилися у Куфштайні, під командуванням капітана Лі. Більше того, за іронією долі, він повідомив своїм людям, що їх війна закінчена всього за пару годин перед прибуття майора Гангля та, як наслідок, початком їх операції з порятунку VIP-в'язнів. Таким чином, цей підрозділ Лі, як авангард 12-ї бронетанкової дивізії мав всі шанси залишитися в містечку Куфштайн у якості гарнізону, а не вирушити на південь до містечка Воргль, а вже звідти до замку Іттер.

У свою чергу, таке швидке просування підрозділу капітана Лі на південь спровокувало рух основних сил 12-ї бронетанкової дивізії до Куфштайна, а звідти далі вздовж річки Інн і, як наслідок, вже 6 травня підрозділи дивізії повністю контролювали відведений їм район окупації¹⁵.

Вже під час фази активних бойових дій загону Гангля та Лі із захисту замку Іттер та його, якщо можна так сказати, «жителів», їм на допомогу вирушив 142-ий батальйон 36-ї піхотної дивізії, якому, у підсумку, вдалося зняти облогу замку¹⁶.

¹³ Не виключено, що спроба проаналізувати ці «білі прямі» буде зроблена автором на сторінках збірника «Сторінки воєнної історії».

¹⁴ В американській пресі того часу ця новина була досить розтиражованою через газети. Див. The stars and stripes May 2, 1945 [Extra]. Vol. 1. № 279. Hitler dead.

¹⁵ United States Army, A history of the United States Army Twelfth Armored Division, 15 September, 1942 — 17 December, 1945, World War Regimental Histories, 1947. P. 94.

¹⁶ Texas Military Forces Museum. 36th division in World War II. French leaders freed. [Електронний ресурс] URL: <https://www.texasmilitaryforcesmuseum.org/36division/archives/seigfri/freed.htm>

Підсумовуючи, можна зазначити, що альянс майора Гангля та капітана Лі прямо призвів до просування вглиб Австрії підрозділів як мінімум двох дивізій та, певною мірою пришвидшив просування військ 6-ї та 7-ї армій США, що мали завдання наступати на територію Австрії¹⁷.

Другим прямим наслідком бою можна вважати забезпечення **збереження ключових мостів** через річку Інн. Під час свого руху до замку, загін капітана Лі, що на початку налічував 7 танків¹⁸ знешкодив вибухівку на мостах через річку Інн, які вже були готові підірвати німецькі солдати. Варто наголосити на тому, що Інн — це швидкоплинна гірська річка, тож спорудження нового мосту або ж штучного понтонного могло зайняти немалу кількість часу. У якості прикладу можна згадати, що американським інженерам для побудови переправи через Рейн знадобилося 10 годин 11 хвилин¹⁹.

Враховуючи той факт, що німецькі підрозділи навряд чи б дозволили американським саперам безперешкодно будувати переправу, а також відсутність в американців плацдармів (як це було у випадку з переправою через Рейн) на іншому березі річки Інн, можна дійти до висновку, що контроль над неушкодженими мостами давав військам союзників, що наступали на територію Австрії, неабияку перевагу над супротивником.

Цінність збереження мостів через Інн важко переоцінити, адже поглянувши на атлас провінції Тіроль, стає зрозумілим той факт, що шлях від Куфштайна до Воргля, а потім до Іттера неможливо подолати не перетнувши цю річку хоча б один раз²⁰. Як мінімум, факт знищення мостів значно б ускладнив шлях наступу окремим підрозділам 12-ї бронетанкової дивізії, а, як максимум, сповільнив би наступ усього 21-го корпусу 7-ї армії США, що, судячи з оперативної карти поданої Американським Центром Дослідження Військової Історії, мав завдання взяти під контроль район Іннсбрука²¹ (за 69 кілометрів від Іттера).

Фактично, мости через Інн стали одними з небагатьох мостів через гірські річки, що були захоплені американськими військами неушкодженими та змогли експлуатуватися в подальшому. Так, наприклад, в

¹⁷ *MacDonald C.* The last offensive. Washington: Center of military history United States Army, 1993. P. 408–409.

¹⁸ *Harding S.* The Last Battle: When U. S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe. Boston: Da Capo Press, 2013. P. 123–124.

¹⁹ *Куровски Ф.* Битва за Рейх. Последние бастионы Гитлера 1944–1945. Москва: Центрполиграф, 2015. С. 126.

²⁰ *Geographie Innsbruck. Tirol Atlas.* [Електронний ресурс] URL: <https://tirolatlas.uibk.ac.at/maps/interface/topo.py/index?lang=en>

²¹ *Bedessem Ed.* Central Europe. The U.S. Army campaigns of World War II. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. P. 28–29.

районі Хохштадта німці підірвали єдиний міст²², в передмісті Шлендорфа висадили у повітря 7 мостів²³, а вцілілих мостів через річку Айш взагалі не залишилося²⁴.

Загін капітана Лі не тільки знешкодив вибухівку й таким чином врятував від руйнування, як мінімум, 4 мости через Інн та її притоку Брикзенталь Ахе, але й виставив поблизу них охорону, свідомо послабивши бойову силу власного загону, що мав рухатися до замку Іттер ворожою територією. Можна також небезпідставно припустити, що Лі свідомо поступився тактичною перевагою у силі, заради подальшою стратегічної вигоди для всієї 12-ї дивізії та 21-го корпусу.

Третім важливим наслідком бою за Іттер можна вважати **капітуляцію залишків 17-ї дивізії СС**. Військовослужбовці саме цієї дивізії виконували наказ про вбивство VIP-в'язнів замку Іттер. Одразу варто сказати, що більша частина дивізії СС «Гьотц фон Берліхінген» капітулювала в Баварії перед армією США²⁵, однак найбільш фанатично налаштована частина військовослужбовців, близько 150 осіб, відступили на територію Австрії. Очевидно, подібний дисонанс можна пояснити тим, що тільки частина військовослужбовців дивізії були німцями, натомість інша частина була набрана з фольксдойче²⁶. Найбільш ймовірним видається те, що саме фольксдойче не мали бажання продовжувати боротьбу до останнього та капітулювали на території Баварію, в той час, як фанатично налаштовані німці відступили на територію Австрії.

Припущення щодо фанатичності військовослужбовців дивізії можна підтвердити американськими даними, про їх участь у контрнаступі в Арденнах. Згідно з ними, в ході операції «Вахта на Рейні», останнього потужного контрнаступу вермахту на Західному фронті, атаки 17-ї дивізії були агресивними, а настроїв солдатів — фанатичним, зокрема, наблизившись до американських позицій вони провокували ворога, викрикуючи всілякі образи²⁷. Наступ дивізії був настільки потужним, що американському командуванню довелося ввести в бій резервний батальйон

²² United States Army, A history of the United States Army Twelfth Armored Division, 15 September, 1942 — 17 December, 1945, World War Regimental Histories, 1947. P. 93.

²³ Ibid, p. 94.

²⁴ Ibid, p. 93.

²⁵ Rikmenspoel M. Waffen SS: the encyclopedia. Garden City, N.Y.: Military Book Club, 2002. P. 38.

²⁶ Michaelis R. Insignia of the Waffen-SS: Cuff Titles, Collar Tabs, Shoulder Boards & Badges. China, 2016. P. 61.

²⁷ Defense Technical Information Center ADA149117: Battle of the Vosges Mountains: Defense, Winter, 1–10 January 1945. P. 32.

піхоти²⁸. Врешті, завдяки перевазі в артилерійській підтримці, американським військовим вдалося втримати оборону²⁹.

Відштовхуючись від цієї інформації, можна припустити, що саме важкі втрати в ході наступу сприяли погіршенню морального духу військовослужбовців дивізії, що, згодом й призвело до капітуляції основної її частини в Баварії. Враховуючи той факт, що частину військовослужбовців дивізії було рекрутовано на Балканах³⁰, а, як показав досвід, ісламські добровольці мали дуже низький рівень дисципліни³¹, можна припустити, що саме етнічний фактор став причиною низького морального духу та поганої дисципліни в дивізії наприкінці війни.

В той же час, не можна виключати того, що більшість ветеранів дивізії та фанатично налаштованих вояків загинула в ході вищезгаданої операції, тож, цим можливо пояснити те, чому саме меншість дивізії відступила до Австрії.

Таким чином, об'єднаному німецько-американському загону у бою за замок Іттер протистояли справжні ветерани Західного фронту. Якби бій так і не відбувся і залишки дивізії не капітулювали б перед 142-им батальйоном 36-ї дивізії, що прийшов на допомогу гарнізону замку, є всі підстави припускати, що фанатично налаштовані військовослужбовці СС могли залишитися на території Тіролю та вдатися до партизанських бойових дій.

За всім критеріями сучасної військової топографії, австрійську гірську місцевість Північного Тіролю можна класифікувати, як важкопрохідну³². Досвід партизанських дій загонів УПА в лісистій та гористій місцевостях доводить, що загін досвідчених бійців може успішно вести бойові дії навіть з переважаючими силами супротивника. Подібний варіант розвитку подій можна припустити й щодо залишків 17-дивізії СС. Це припущення можна вважати реальним хоча б тому, що в той час, як більша частина підрозділів німецької армії мислила реалістично й готувалася до капітуляції перед військами союзників, військовослужбовці з 17-ї дивізії СС сконцентрували свої зусилля на знищенні VIP-в'язнів замку Іттер. Ця дія точно не принесла б їм вигоди у повоєнному світі, зокрема, у тому разі, якщо б німецькі дивізійники опинилися у таборі для

²⁸ Ibid, p. 34.

²⁹ Ibid, p. 33.

³⁰ Quarrie B. Hitler's Teutonic Knights: SS panzers in action. Wellingborough: P. Stephens, 1986. P. 142, 144.

³¹ Bishop C. Hitler's foreign divisions: foreign volunteers in the Waffen-SS, 1940–1945. London: Amber Books, 2005. P. 103–104.

³² Кривошеев А., Приходько В., Петренко Р. Сергієнко Військова топографія. Суми: СумДУ, 2010. С. 90.

інтернованих, тож, можна припустити, що вони не збиралися припиняти боротьбу та добровільно складати зброю.

Не можна залишати поза увагою той факт, що на озброєнні військовослужбовців СС знаходилася, як мінімум, одна 88мм зенітна гармата Flak 37 (яку, за потреби, можна було використати, як протитанкову) 20мм зенітний автомат Flak 38 (що підходила для боротьби з живою силою та легкоброньованою технікою) та 75 мм протитанкова гармата Pak 40. У разі розміщення закамуфльованої артилерійської позиції у гористо-лісистій місцевості, вогонь таких гармат міг виявитися напрочуд ефективним, що й було продемонстровано в ході їх використання під час бою за замок Іттер³³. Враховуючи той факт, що більшість доріг у Північному Тіролі є гірськими, можна сміливо припускати, що використання подібної тактики створило б значні ускладнення для логістики військ союзників.

Більше того, перебування такого підрозділу саме у гористо-лісистій місцевості значно б ускладнило його локалізацію та подальше знешкодження військами союзників. До того ж, подібний тип місцевості нівелиював би перевагу союзників в авіації та бронетехніці, забезпечивши СС-івцям надійне укриття.

Таким чином, з огляду на вищезазначені факти можна сміливо припустити, що загроза партизанських дій щодо військ союзників з боку окремих загонів

17-ї панцергренадерської дивізії СС була цілком реальною. Враховуючи їх досвід ведення бойових дій, матеріальне забезпечення та ступінь фанатизму можна стверджувати, що завдяки бою за Іттер війська 21-го корпусу армії США позбулися сильного супротивника.

Після аналізу воєнних наслідків бою за замок Іттер, доцільно буде перейти до **політичних**, які мали вплив на життя та устрій повоєнної Європи і, мабуть, одним з найбільш очевидних наслідків бою є те, що в результаті феноменального альянсу німецьких та американських військових (з допомогою членів австрійського Руху Опору) було врятовано визначних французьких політичних діячів. Серед них ми спробуємо виокремити тільки двох найбільш важливих, чий внесок дійсно мав прямий вплив на життя та устрій повоєнної Європи.

Почати варто з **Леона Жуо**. Після свого повернення до Франції, він очолив Робітничу спілку³⁴ та відіграв ключову роль у створенні Між-

³³ *Harding S.* The Last Battle: When U.S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe. Boston: Da Capo Press, 2013. P. 148–150.

³⁴ Мова йде про CGT — Force ouvrière, що була створена після того, як минула робітнича спілка, головою якої Жуо був у довоєнний час, потрапила під вплив

народної асоціації торгівлі³⁵. Іншими словами, післявоєнна діяльність Жуо була зосереджена на створенні робітничих та торгівельних об'єднань, які, за його задумом, мали стерти кордони між країнами та сприяти об'єднанню (більшість, якщо не всі «дітища» Жуо були інтернаціональними) робітників у боротьбі за свої права. Варто окремо підкреслити той факт, що Жуо ніколи не вирізнявся симпатіями до комунізму, а його симпатія до робітничого класу та пасіонарність у боротьбі за його права продиктована виключно особистісним чинником³⁶.

У 1949 році французький політик отримав посаду Президента Європейського Руху. Це дало йому можливість продовжувати свої спроби об'єднання повоєнного світу, що, в свою чергу, зробило його одним з найбільш палких прихильників ідеї створення Сполучених Штатів Європи. Своє бачення повоєнного світу він описав так: «Ми хочемо, щоб Європа була мирною та єдиною, незважаючи на все різноманіття, у своїх потугах проти людських злиднів та всіх страждань і небезпек, які їх спричиняють. Ми не хочемо робити з Європи велику, добре укріплену та озброєну фортецю»³⁷. Таким чином можна говорити про те, що в результаті бою за Іттер було врятовано одного з ідейних «хрещених батьків» сучасного нам Європейського Союзу.

Однак Леон Жуо займався активною діяльністю не тільки в сфері робітничого руху та європейського об'єднання. Будучи соціалістом, він брав участь у допомозі населенню країн, які постраждали внаслідок війни. Однією з таких країн виявилася Австрія, на території якої Жуо, за іронією долі, і перебував в ув'язненні у замку Іттер.

Повоєнна ситуація в Австрії була доволі кризовою і в політичному, і в гуманітарному плані, а особливо нагального вирішення потребувало продовольче питання³⁸. З огляду на велику кількість біженців, що знахо-

комуністичної партії. Див. Irvin A. The Nobel Peace Prize and the laureates : an illustrated biographical history, 1901–1987. Boston: G. K. Hall, 1988. P. 157.

³⁵ Ibid.

³⁶ Батько французького політичного діяча осліп, внаслідок поганих умов праці на сірниковій фабриці, тож молодий Леон Жуо мусив працювати замість нього для того, щоб прогодувати родину. Таким чином, він на власному досвіді відчув важку долю робітників та негуманні умови праці в тогочасній Франції. Див.: *Harding S. The Last Battle: When U. S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe*. Boston: Da Capo Press, 2013. P. 37.

³⁷ Irvin A. The Nobel Peace Prize and the laureates : an illustrated biographical history, 1901–1987. Boston: G. K. Hall, 1988. P. 157.

³⁸ See Lytvyn V. Regarding the question of the Soviet occupation of Austria. The main directions of the activities of the Red Army's occupation policy in the late war and early post-war period (April–July 1945) // Pages of Military History of Ukraine, Kyiv, 2023. № 26. P. 170-173..

дилися в країні, а тільки з одних Судет в Австрію мігрувало близько 2 мільйонів осіб³⁹, та недостатній аграрний потенціал країни, ситуація загрожувала стати критичною.

Особливо важка ситуація склалася у Відні. Населення столиці Австрії споживало всього 500 кілокалорій в день на людину⁴⁰. Саме в умовах таких трагічних для австрійців обставин, Леон Жуо видав заклик до всіх членів Робітничої Спільноти про допомогу жителям нещодавно створеної Другої Республіки⁴¹.

Потуги Жуо у забезпеченні мирного та справедливого устрою повоєнного світу призвели до того, що 1951 року йому було присуджено Нобелівську премію миру⁴². Цього б ніколи не сталося, якби не бій за замок Іттер, в результаті якого майбутньому Нобелівському лауреатові було врятовано життя.

Рис. 1. Августа Бруклен, Леон Жуо та Едуард Даладьє разом з офіцером 36-ї Техаської дивізії після закінчення бою за замок Іттер. Фото Еріка Шваба

³⁹ Там само.

⁴⁰ Воцелка К. История Австрии: культура, общество, политика. Москва: Весь Мир, 2007. С. 403.

⁴¹ Там само, С. 404. Великий об'єм допомоги повоєнній Австрії надала ООН, у рамках плану Маршалла, свого часу Жуо робив все, щоб утвердити цей план. Див.: *Léon Jouhaux*. Nobel Lecture, December 11, 1951. [Електронний ресурс] URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1951/jouhaux/lecture/>

⁴² The Nobel Prize 1951. Léon Jouhaux. Biographical [Електронний ресурс] URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1951/jouhaux/biographical/>

Ще один учасник бою за Іттер, чия діяльність сприяла формуванню французької та європейської політики це **Поль Рейно**. Після повернення до Франції на борту особистого літака Шарля де Голля⁴³, він одразу поринув у вихор великої політики. Очевидно, що незважаючи на свою нездатність протидіяти німецькому вторгненню на територію Франції 1940 року, Рейно все ж вдалося зберегти популярність серед народу, адже вже 1946 року, за результатами виборів, його було обрано до Палати Депутатів⁴⁴.

Поль Рейно пробув депутатом до 1962 року — вельми непоганий результат для політика, чия кар'єра почалася ще в 1919 році⁴⁵.

З 1949 року — член організації, створеної в рамках Ради Європи для забезпечення колективних гарантій дотримання прав людини⁴⁶. Навіть той факт, що в свої 70 років Поль Рейно регулярно відвідує засідання Ради Європи та бере активну участь у політичному житті Франції говорить про те, що він був помітною та важливою фігурою в європейській політиці.

У 1952 та 1953 роках Поль Рейно намагався створити власний уряд, однак сучасними дослідниками ці спроби визнані невдалими⁴⁷, тож можна припустити, що французький політик повторив помилки 1940 року, коли слабкий уряд не зміг втримати під контролем політичну ситуацію в країні.

Водночас, Поль Рейно продовжує свою діяльність у Раді Європи. Зокрема, активно пропагує ідею створення Сполучених Штатів Європи. В 1950 році, у зв'язку з подіями у Кореї, Рейно виступає з пропозицією про створення Військового Міністерства Європи, як одного з органів Ради Європи⁴⁸. У далекоглядність подібних пропозицій Рейно можна переконатися занурившись в історію 21-го століття, яке довело, що існування однієї лише Ради Безпеки Європи є вкрай недостатньо для практичного вирішення нагальних проблем європейської безпеки.

⁴³ Reynaud P. In the thick of the fight. New York: Simon and Schuster, 1955. P. 656.

⁴⁴ Harding S. The Last Battle: When U.S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe. Boston: Da Capo Press, 2013. P. 166–167.

⁴⁵ Britannica. Paul Reynaud premier of France. [Електронний ресурс] URL: <https://www.britannica.com/biography/Paul-Reynaud>

⁴⁶ Parliamentary Assembly. Mr Paul Reynaud [Електронний ресурс] URL: <https://pace.coe.int/en/members/148/reynaud>

⁴⁷ Britannica. Paul Reynaud premier of France. [Електронний ресурс] URL: <https://www.britannica.com/biography/Paul-Reynaud>

⁴⁸ Council of Europe - Consultative Assembly. Reports. Second session. 7th–28th August 1950. Part I. Sittings 1 to 12. 1950. Strasbourg: Council of Europe. "Speech by Paul Reynaud", p. 63–68. [Електронний ресурс] URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2003/10/10/cbcd690-ee27-4965-a460-6931f7ee9bc6/publishable_en.pdf

Також у своїй промові французький політик зазначає, що обираючи між Європою та Радою Європи, що відмовляється розвиватися, депутати мають обрати перше та покинути Раду⁴⁹.

Незважаючи на свій вік, Поль Рейно бере активну участь у політичному житті Франції та входить в число палких прихильників генерала де Голля. Однак, 1962 року Рейно був змушений припинити свою співпрацю з генералом, через те, що запідозрив його у намаганні маніпулювати Конституцією Франції, задля власних політичних цілей.

Рис. 2. Поль Рейно та Крістіна Мабайр демонструють саморобний національний прапор Франції американським солдатам після закінчення бою за замок Іттер.
Фото Еріка Шваба

⁴⁹ *Harding S.* The Last Battle: When U.S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe. Boston: Da Capo Press, 2013. P. 167.

Підсумовуючи, можна сказати, що в результаті бою за Іттер було врятовано французького політика, який не тільки брав активну участь у повоєнному політичному житті Франції та Європи, але й висував окремі ідеї, які випередили свій час.

Висновок: бій за Іттер є прикладом унікального локального бою, під час якого стався феноменальний ситуативний альянс німецьких та американських військових. Однак, з точки зору принципу об'єктивності є принципово неправильним те, що більшість дослідників залишають поза увагою його глобальні наслідки. Зокрема, у результаті бою було відвернено загрозу підризу мостів через річку Інн, забезпечено швидке просування загонів 36-ї піхотної та 12-ї бронетанкової дивізій армії США вглиб території Австрії та знешкоджено окремі підрозділи 17-ї панцер-гренадерської дивізії СС «Гьотц фон Берліхінген» у лісисто-гірській місцевості Північного Тіролю.

Більше того, у результаті бою було врятовано політичних діячів, які брали активну участь в політичному житті повоєнної Франції та Європи. Серед них особливо вирізняються постаті Леона Жуо та Поля Рейно — Нобелівського лауреата та депутата Ради Європи, які, кожен по своєму, обстоювали необхідність створення Сполучених Штатів Європи. Іншими словами, об'єднаний німецько-американський загін врятував ідейних натхненників сучасного Європейського Союзу.

Кожен з політиків також займався й пластом інших важливих для повоєнного світу питань. Так, наприклад, під час своєї професійної діяльності Леон Жуо досяг неабияких успіхів у допомозі жертвам війни, а Поль Рейно у захисті прав людини.

Таким чином, бій за Іттер не тільки мав важливий вплив на перебіг війни на австрійському театрі бойових дій, але й повпливав на устрій повоєнної Європи.

Підсумовуючи все сказане, можна резюмувати, що потреба історичної ревізії та переосмислення бою за Іттер є доцільною та цілком науково обґрунтованою. Принаймні, моя стаття мала на меті це довести.

REFERENCES

1. Bedessem, Ed. (2015). *Central Europe. The U.S. Army campaigns of World War II*. CreateSpace Independent Publishing Platform. [in English].
2. Bishop, C. (2005). *Hitler's foreign divisions: foreign volunteers in the Waffen-SS, 1940–1945*. London: Amber Books. [in English].
3. Charles Rivers Editors. (2021). *The Battle of Castle Itter: The History of World War II's Strangest Skirmish*. [in English].
4. Defense Technical Information Center ADA149117 (1984). Battle of the Vosges Mountains: Defense, Winter, 1–10 January 1945. [in English].

5. Felton, M. (2018). *Ghost Riders: When US and German Soldiers Fought Together to Save the World's Most Beautiful Horses in the Last Days of World War II*. New York: Da Capo Press. [in English].

6. Harding, S. (2013). *The Last Battle: When U.S. and German Soldiers Joined Forces in the Waning Hours of World War II in Europe*. Boston: Da Capo Press. [in English].

7. Irvin, A. (1988). *The Nobel Peace Prize and the laureates: an illustrated biographical history, 1901–1987*. Boston: G.K. Hall. [in English].

8. Kryvosheiev, A. *Prykhod'ko V. Petrenko R. Serhiienko (2010). Vijs'kova topohrafiia*. Sumy: SumDU. [in Ukrainian].

9. Kurovsky, F. (2015). *Bytva za Rejkh. Poslednye bastiony Hytlera 1944–1945*. Moskva: Tsentropolihraf. [in russian].

10. Lytvyn V. (2023) Regarding the question of the Soviet occupation of Austria. The main directions of the activities of the Red Army's occupation policy in the late war and early post-war period (April–July 1945) // Pages of Military History of Ukraine, Kyiv. № 26. [in English].

11. Lytvyn, V. (2023). Peculiarities of the final stage of the Second World War on the territory of Austria: anthropological, political and military aspects. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*, 25. [in English].

12. MacDonald, C. (1993). *The last offensive*. Washington: Center of military history United States Army. [in English].

13. Major Josef «Sepp» Gangl — Ein Ludwigsburger Soldat im Widerstand (2020), Militärgeschichtliche Gesellschaft Ludwigsburg (MGLB) e.V., Garnison-museum Ludwigsburg. [in Deutch].

14. Michaelis, R. (2016). *Insignia of the Waffen-SS: Cuff Titles, Collar Tabs, Shoulder Boards & Badges*. Printed in China. [in English].

15. Moor, J. (1995). *Signals officer of the Waffen-SS*. Portland: J. P. Moore Publishing. [in English].

16. Quarrie, B. (1986). *Hitler's Teutonic Knights: SS panzers in action*. Wellingborough: P. Stephens. [in English].

17. Reynaud, P. (1955). *In the thick of the fight*. New York: Simon and Schuster. [in English].

18. Richardi, H-G. (2015). *SS-Geiseln in der Alpenfestung. Die Verschleppung prominenter KZ-Häftlinge aus Deutschland nach Südtirol*. Bozen: Edition Raetia. [in Deutch].

19. Rikmenspoel, M. (2002). *Waffen SS: the encyclopedia*. Garden City, N.Y.: Military Book Club. [in English].

20. Smyth, J. (1974). *Jean Borotra: The Bounding Basque*. Paul; 1st edition. [in English].

21. United States Army, A history of the United States Army Twelfth Armored Division, 15 September, 1942 — 17 December, 1945, World War Regimental Histories, 1947. [in English].

22. Votselka, K. (2007). *Ystoryia Avstryi: kul'tura, obschestvo, polytyka*. Moskva: Ves' Myr. [in russian].

Volodymyr Lytvyn

Student,

National University «Kyiv-Mohyla» Academy (Kyiv),

Ukraine, litvin.190902@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4198-0768>

GLOBAL CONSEQUENCES OF A LOCAL FIGHT. THE BATTLE FOR CASTLE ITTER: AN ATTEMPT OF HISTORICAL RECONCEPTION

Abstract. *The article examines the consequences of the battle for the castle Itter (May 1945), which had a direct impact on the local course of hostilities on the territory of Austria and, to some extent, influenced the post-war system of Europe. **The aim of the study.** To trace the impact of the aftermath of the battle for castle Itter, during which the American and German military united to rescue VIP prisoners held by the Nazis in the castle, on the local theater of war — the territory of Austria and on the role of the former prisoners of the castle in the system post-war Europe. **Research methods.** The social network method made it possible to study the main milestones of the biography of the participants in the battle for the castle Itter; the historical-anthropological approach contributed to a better and more balanced understanding of the influence of personal factors on the decisions of the protagonists of the study; the retrospective method helped establish cause-and-effect relationships between the actions of the participants in the battle for Itter and their consequences in the future. **Scientific novelty.** The author of the article tries to concentrate not only on the course, without exaggeration, of the unique battle for the castle Itter, but on its direct and indirect consequences. For the first time in Ukrainian and foreign historiography, an attempt is made to change the historical vision of this battle not as a purely local event that took place in North Tyrol at the final stage of the Second World War, but as a battle whose consequences were much more global than it was believed until now. **Conclusions.** The established view of the battle for the castle Itter needs a total revision, since its consequences, from the point of view of historical retrospect, cannot be considered as local. Thanks to the successful course of the joint German-American military operation, important bridges across the mountain river Inn were preserved, the rapid advance of units of the 36th Infantry and 12th Armored Divisions of the US Army deep into Austria was ensured, and the military threat from individual units of the 17th SS Panzergrenadier Division "Götz von Berlichingen" was eliminated and prominent French political figures who, after their return to France, influenced not only the structure of their Motherland, but also participated in the formation of the political course of post-war Europe, were saved. Thus, at first glance, the completely local battle that took place in the Austrian Alps in May 1945 had an impact not only on the postwar system of France, but also, to a certain extent, on Europe.*

Keywords: castle Itter, VIP prisoners, Austria, Resistance Movement, the final stage of the war in Europe, Léon Jouhaux, Paul Reynaud.